

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra filosofie a religionistiky

Bakalářská práce

**ISLÁM A MARXISMUS – VLIV NA POLITICKÝ
VÝVOJ EGYPTA, LIBYE A IRÁKU**

Vedoucí práce: Doc. Mgr. Jaroslav Vokoun, Th.D.

Autor práce: Vojtěch Svoboda

Studijní obor: Humanistika

Ročník: III.

2009

Prohlašuji, že svoji bakalářskou – diplomovou práci jsem vypracoval/a samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

29. června 2009

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Doc. Mgr. Jaroslavu Vokounovi, Th.D. za velmi cenné rady, připomínky a trpělivost při metodickém vedení práce.

Obsah

ÚVOD	5
Historický nástin	6
1 Egypt	8
1.1 Pojem sekularizace	9
1.2 Prezident an-Násir	10
1.2.1 Muslimské bratrstvo	12
1.3 Myšlenky Hasana Al-Banná	13
1.4 Bratrstvo po smrti Al-Banná	15
2. Socialismus v Libyi	17
2.1. Postava Muammara Al-Kaddáfího	17
2.2 Green Book	17
2.3 Green Book II	18
2.3.1 Al-Kaddáfí, nacionalismus a náboženství	20
2.4 Ohled za al-Kaddáfím	22
3. Irák	23
3.1 Nurí as-Sa'íd	24
3.2 Strana al-Ba' th	26
Závěr	29
Seznam použité literatury	31
Seznam příloh	33
Příloha I	34

Abstrakt	35
----------------	----

Úvod

Výběr tématu této bakalářské práce byl ovlivněn mým zájmem o současnou situaci islámských zemí. Události posledních desetiletí na Východě ovlivnily politické i společenské sféry života jednotlivce. Nastávající změny se, byť nepřímo, dotýkají nás všech. Studium tamějšího politického i společenského vývoje v historii, zejména ve 20. století, chápu jako vhodný prostředek k pochopení motivů jednání a postojů východních zemí dnes.

„Páteří“ této práce jsou tři země – Egypt, Libye a Irák. Cílem je zachytit historicko-politický vývoj v období od konce druhé světové války do první poloviny 80. let. V této době si importovaná evropská ideologie na mnoho let podmanila muslimské prostředí- došlo ke spojení na první pohled odlišných a nesourodých myšlenkových směrů. Jedním z dalších cílů je zkoumání okolností, které vedly k pronikání ideologie socialismu do zkoumané oblasti. Pozornost se obrací především na jednotlivé osoby a politická hnutí bojující za uskutečnění ideologie arabského socialismu.

Výchozím zdrojem informací je tištěná literatura. Dané téma je v české literatuře dobře zpracováno- především díky kvalitě tvorby předních českých arabistů, zejména Luboše Kropáčka a Miloše Mendela. Opomenout nelze ani práce Josefa Muzikáře či Eduarda Gombára. Jako podklad pro tuto bakalářskou práci slouží také zahraniční literatura. Mimo jiné čerpá z díla významného německého islamologa Reinharda Schultzeho. Značná část práce se zabývá rozborem spisů Muammara Kaddáfího.

Nejrozšířenějším zdrojem informací současnosti se stala celosvětová informační síť internet, která nemohla být pominuta jako zdroj poznatků ani v této práci. Internet nabízí na danou problematiku značné množství názorů, otázkou však zůstává jejich objektivita. Příspěvky týkající se islámu, marxismu či socialismu lze často považovat

za neobjektivní. Obvykle jsou přikloněny k určitému názorovému extrému. Jeden z těchto pólů bych charakterizoval naprostým odsouzením obou směrů za současného odmítání jakéhokoliv myšlenkového přínosu¹. Opačné stanovisko mnohdy vyzdvihuje islám či marxismus jako jediný správný názor na svět². Jednu z vyjímek tvoří internetový portál www.eurabia.cz, který se pokouší podat nezabarvený a reálný pohled na jinde mnohdy zkreslená fakta, a tak slouží jako zdroj inspirace pro tuto práci.

¹ Jako příklad názorové vyhraněnosti může sloužit odmítání islámu jako od základu špatného a nebezpečného proudu, objevující se na internetových stránkách : www.pravdaoislamu.cz . Zde je mimojiné provedena analýza článku pocházejícího z Asia Times, kde Robert Spengler píše : „Náboženství je důvodem, proč je islámská politická ideologie tak nebezpečná.“ Dostupné z WWW: <<http://pravdaoislamu.cz/index.php/2006/09/24/islam-nabozenstvi-nebo-ideologie/>>

² například socialisticky zaměřený portál <http://sop.revoluce.info>.

Historický nástin³

V období během a po druhé světové válce prochází svět podstatnými změnami. Tyto změny zanechaly nesmazatelné stopy na politicko-sociálním vývoji mnoha zemí, přičemž neminuly ani státy, kterými se tato práce zabývá nejvíce – Egypt, Libyi a Irák. Porážka fašismu dala do jisté míry směr vývoji poválečného světa, byla impulsem vývoje i politických změn na pozadí sociálního boje. Pozadu nezůstal ani fakt, že podstatnou roli na ukončení války měl Sovětský svaz, jehož vliv počal sílit. Znovu se objevující myšlenky nezávislé existence národů se začaly pojít s naprostým neúspěchem kolonialismu. Neopomenutelnou roli také hrál vznik světové socialistické soustavy. Toto vše se projevilo na zlepšení podmínek pro boj za národní osvobození.

Tak se politické vítězství množství národně osvobozených revolucí stává určujícím jevem 50. let 20. století. Nová situace nutí k přezkoumání postojů kapitalistických zemí ke světu Arabů- blízkovýchodní státy bojují za prosazení hospodářské a kulturní svébytnosti za současného odmítnutí *imperialistického*⁴ diktátu. Jakkoliv jsou konkrétní případy rozdílnými, u většiny lze konstatovat, že jedním z hlavních cílů nových národních sekulárních režimů je odstranit vliv bývalých metropolí⁵. K tomuto účelu byly neřídka využívány vojenské intervence, navíc je to armáda, která se často stávala v pravém slova smyslu řídicím centrem.

⁴ Politiku označujeme za *imperialistickou* tehdy, pokud je jejím cílem rozšířit moc vlády i na skupiny jiné národnosti než je národnost vlastní. To i proti vůli jejich příslušníků. Typickým rysem takové je neschopnost připustit existence jakýchkoliv přirozených hranic. K vysvětlení pojmu byla použita publikace SCHUMPETER, J., A., *Kapitalismus, socialismus a demokracie*. Z angl. orig. Capitalism, Socialism and Democracy (Routledge, 11 New Fetter Lane, Londýn, 2000) přeložil Jirí Ogrocký. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. ISBN 80-7325-044-6, s.439.

⁵ MUZIKÁŘ, J., *Islám v politice*, s. 37, ISBN neuvedeno.

Neopomenutelný je i fakt, že dosažení nezávislosti bylo obecně provázeno množstvím masových demonstrací a nevole⁶.

Popisovanou etapu národních přeměn nelze považovat za jednoznačně vzestupnou, naopak, revoluční tendence byly mnohokrát přerušovány a protkány fázemi stagnace. Navíc závisely na mnoha činitelích- sociálních i politických. Objevuje se také změna v chápání pojmu demokracie- namísto možnosti hlasování či volby začíná být chápána především jako sociální a ekonomická rovnost- v čemž se patrně zrcadlí touha po spravedlnosti⁷.

Tomuto chápání demokracie poskytnul oporu islám, jeho pojetí závazků jedince k Alláhovi sloužilo jako základ idejí rovnosti všech muslimů⁸. Režimy, jimž se podařilo ovládnout dění v zemích, kterými se zabývá tato práce, lze definovat jako arabské formy autoritatismů s politicky populistickými charakteristikami. Nejčastěji bývají označovány jako diktatury.

⁶ MENDEL, M., MÜLLER, Z., *Svět Arabů*, Praha: Svoboda, 1989, s. 78, ISBN neuvedeno.

⁷ MUZIKÁŘ, J., *Islám a současnost*, Praha: Academia, 1985, s. 37, ISBN neuvedeno.

⁸ MENDEL, M., Müller Z., cit. dílo, s. 111.

1. Egypt

Egypt je často pokládán za nejdůležitější zemi Blízkého východu. Bývá označován jako centrum moderního arabského světa. Tato pozice je způsobena v podstatě nepřerušným, 4-5 tisíc let trvajícím vývojem typicky zemědělské kultury za současné kulturně-etické jednotlosti. Tyto faktory vytvářejí prostředí pro rozvoj složitějších sociálních struktur a souvisejících vyspělejších výrobních vztahů. Nejsilnější otřes zažívá Egypt v podobě přímého styku s britským kolonialismem. Již od počátku minulého století je možno sledovat počátky vývoje kapitalismu, nicméně střetem s kolonialismem, a to především v podobě hospodářských zájmů koloniálních velmocí, dochází k silnému otřesení sociální struktury⁹. Nejpodstatnějším prvkem společenského vědomí v Egyptě vždy byl islám, který sloužil jako nezpochybnitelný systém hodnot. Kolonialismus jako celek se pak zákonitě dostává do silného rozporu s jeho kodexy. Je nutno podotknout, že následující usilovná snaha o vyproštění se z kolonialistických pout je jedním z hlavních spouštěcích mechanismů celkové modernizace a arabské kulturní obrody.

K převratu dochází 23. července 1952¹⁰. Je svržen dosavadní král Faruk, čemuž následuje nastolení republiky. Tento den se stal velmi podstatným pro moderní egyptské dějiny. Má dopad na celkový politický a ideologický vývoj v celém arabském světě. Nová přicházející politika země se snaží uskutečnit vlastní ideologické zásady. Tento nový proud je nazýván arabský socialismus. Cílem bylo vytvoření sekularizovaného¹¹ a politicky centralizovaného státu, přičemž ústřední postavou tohoto vývoje je prezident Gamál Abd an-Násir.

⁹ MENDEL, Miloš. *Islámská výzva: z dějin a současnosti politického islámu*. 1. vydání. Brno: Atlantis, 1994, str. 109, ISBN 80-7108-088-8

¹⁰ Tamtéž, str. 109

¹¹ termínu *sekularizace* se věnuje kapitola s názvem *Pojem sekularizace*

1.1. Pojem sekularizace

Sekularizace vstupuje do centra pozornosti ve spojitosti s diktátorskými režimy na Východě. Zatímco na Západě se nedá upřít určitá pomoc sekularizace při šíření demokratických hodnot, ve východním bloku bývala diktátory zneužívána k potlačování lidských práv¹². To je jedním z důvodů, proč se pojem *sekularismus* stal terčem ostrých útoků islámských hnutí. Je nutné podotknout, že opozici těmto hnutím tvoří liberálové, kteří *sekularismus* obhajují. Odmítavý postoj je typický pro *‘ulamá’*¹³. Tvrdí, že nepřinese do společnosti nic jiného, než zmatek, který by mohl vyústit v anarchii¹⁴. Za pravdu jim dává fakt, že termín *‘ilmánija*, který je běžně překládaný jako *sekularizace*, patří mezi novotvary arabského jazyka¹⁵. Na první pohled je jasné, že hlavním důvodem k sekularizaci politického a společenského života byly události období po II. světové válce, ať již dosažení politické nezávislosti, tak i neomezovaný rozvoj hospodářství. Dalším neopomenutelným elementem byl sílící souboj mezi socialismem a kapitalismem v globálním měřítku. Faktem je, že rozvoj kapitalismu nebyl v arabském světě nikterak snadný a potýkal se s řadou překážek. Arabové nepochopili podstatu kapitalismu a výsledkem bylo zjednodušené spojení kapitalismu s Evropou. Ta byla materiálně rozvinutější. Z tohoto důvodu považována za mocnější. Vznikající konflikt s materiálně méně rozvinutým Východem počali muslimové nazírat v tradiční perspektivě – tedy jako střet diferentních náboženských kultur. Výsledkem tohoto pohledu je obava většiny obyvatelstva (vyjma menšinové inteligence) z ohrožení tradičního společenského řádu¹⁶.

¹² KROPÁČEK, L. *Blízký východ na přelomu tisíciletí. Dynamika přeměny muslimském sousedství Evropy*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1999, ISBN 80-7021-298-5, s. 20.

¹³ *‘ulamá’* – vrstva nábožensko-právních autorit, do jejichž péče je svěřena islámská právní věda a z ní vyplývající tvorba právních norem závazných pro státní legislativu, MENDEL, M., *Džihád*, Atlantis, 1997, ISBN: 80-7108-151-5, str.21

¹⁴ MUZIKÁŘ J., *Islám a současnost*, 1. vydání. Praha: Academia, 1985, ISBN neuvedeno, s. 31.

¹⁵ KROPÁČEK, L., *Blízký východ na přelomu tisíciletí...*, s. 20.

¹⁶ MENDEL M., MÜLLER Z., *Svět Arabů*, s. 16-17.

1. 2 Prezident an-Násir

Násirův osobní vztah k islámu je dodnes nedořešenou otázkou, jisté však je, že právě islám byl největším ideologickým problémem jeho vlády. Nejpravděpodobněji patřil Násir k sekulárním nacionalistům a jednalo se bezesporu o politického pragmatika. Byl přesvědčen, že je nutné objevit určitou formu lepšího řádu, vymykající se jak fundamentalistickým složkám islámské společnosti, tak i kapitalistické západní buržoazii. Za cestu k tomuto spravedlivějšímu řádu pokládal importované ideologie zasazené do původního prostředí.

Násir se nikdy neopovážil učinit přímý útok na islám a ačkoliv chápal religiozitu jako překážku ve své cestě, sám pravděpodobně byl náboženský člověk. Proroka Mohammeda dokonce směle označuje za prvního socialistu. To je patrně důvodem, proč se nikdy neodvážil vykonat přímý ideologický útok na islám. V první fázi svojí dráhy dokonce přiznává islámu podstatný význam. Jeho postoj k němu lze nazvat jako „takticky pozitivní“¹⁷. Toto lze pozorovat v politickém pamfletu *Filosofie revoluce*¹⁸, kde označuje islám za národní dědictví Egypta. Navíc správně věděl, že základem života společnosti stále byl islámský hodnotový systém a rozhodně nechtěl dopustit, aby se islámské hodnoty staly nástrojem opozice. Podle toho řídí i svůj osobní život- roku 1954 vykonává pouť do Mekky, o dva roky později je v nové ústavě islám označen za státní náboženství. V jednom ze svých projevů an-Násir říká : „*Za časů Proroka byli stejně jako je tomu dnes chudí chráněni před bohatými. Za Umara byla půda znárodněna a rozdělena mezi rolníky ... Islám je proto socialistické náboženství.*“¹⁹

Nastává doba, kdy celý arabský svět akceptuje rozvoj socialismu a Egypt vidí v nekapitalistickém vývoji jistotu nezávislosti a hospodářského růstu, v neposlední

¹⁷ MENDEL M., *Islámská výzva*, str. 110

¹⁸ *Falsafat as-saura*, 1952

¹⁹ Projev ^cAbd an-Násira 22. 7. 1961 v Káhiře – MUZIKÁŘ, J., *Islám a současnost*, s. 38.

řadě také garanci arabské jednoty. An-Násir získává kontrolu nad činností ^culamá²⁰, které časem mění za novou mladší generaci loajálních duchovních. Navenek se zdálo, že islám je na ústupu, obyvatelstvo však stále zůstávalo muslimské. V průběhu 60. let začíná být patrné, že centralizovaný model moci, navíc silně zatížen neproduktivní administrativou, je brzdícím elementem hospodářského rozvoje. Současně je upřednostňováním politického prostoru intelektuální marxistické levici oproti islámským politickým hnutím potlačován politický život. Vztah veřejnosti k socialistickým idejím začíná pomalu opadat společně s neúspěchem socialistických reforem. Násir umírá 28. 8. 1970²¹ a na jeho místo nastupuje Anwar as-Sadát, který ač pokračuje v sekularizaci, Násirovy myšlenky reviduje a vystupuje proti marxistické větvi.

An-Násir se po celou dobu svojí vlády setkává s islámskou revoltou. Jedním z nejaktivnějších proti-násirovských hnutí bylo Sdružení muslimských bratří.

1.2.1 Muslimské bratrstvo

Jedním z nejtypičtějších islámsko- fundamentalistických náboženství je Sdružení muslimských bratří, často označované jako Muslimské bratrstvo²². Patří do první generace organizací sunnitských islamistů. Bylo založeno v březnu roku 1928 v Ismáílíji několika spoluzakladateli, jedním z nejvýznamějších byl egyptský učitel Hasan al-Banná²³. Ten navazuje na reformní snahy M. Rašída Ridá²⁴. Pro sdružení

²¹ MENDEL, M., *Islámská výzva*, str. 112

²² Džamíjāt al-ichwān al-muslimín, přesněji Sdružení či Asociace muslimských bratří. KROPÁČEK, L., *Islámský fundamentalismus*. 1.vydání. Praha: Vyšehrad, 1996, ISBN 80-7021-168-7. str. 114

²³ Banná se narodil roku 1906 v egyptské Mahmudiye, severozápadně od Káhiry. Jeho otec, Shaykh Ahmad al-Banna patřil mezi imámy.

je typické využívání všech dostupných moderních forem komunikace a organizace. Silná je také propagační činnost, kdy se bratři prezentují v mešitách, školách i na cvičištích. Potřebnou popularitu získávají mimo jiné svojí prosociální činností. Často zakládají nemocnice a snaží se o celkovou sociální pomoc potřebným.

Nicméně ohnisko činnosti se postupně přesouvalo od sociálních cílů k politice, kde se střediskem snah stává boj za islámskou reformu společnosti. Umožnění získat vnější kontakty přišlo na počátku října 1932, kdy se hlavní "řídící stan" přesouvá do Káhiry, přijetím nové organizační struktury. V době, kdy se an-Násir²⁵ ujímá moci v Egyptě, tedy v první polovině 50. let, je přívrženců strany více než milion.²⁶

1.3. Myšlenky Hasana Al-Banná

Al-Banná tvrdí, že pro Evropu je typický konflikt mezi duchovní a světskou sférou. Říká: "Pro Evropu je charakteristický konflikt mezi duchovním a světským, mezi náboženstvím a státem ... Křesťanská idea – císaři- císařovo, bohu – boží – zde chybí, neboť vše patří všemocnému Alláhovi."²⁷ Islám však tento konflikt nezná díky tomu, že v islámu patří vše Alláhovi. Jedním ze základních rysů islámu je jednota náboženství a politiky. Muslimští teologové se odvolávají na fakt, že

²⁴ S odvoláním na al-salaf (praotcové islámu) prosazoval hnutí v Egyptě Muhammad Rašíd Ridá (*1865 - +1935). Cílem hnutí byl obnovit islám zevnitř. Za jediné směrnice pro život považovaly ortodoxní reform salafje Korán a Sunnu, protože pouze tímto způsobem prý může islámská společnost znovu najít svou starou sílu. Salafja připravovala půdu jak dnešnímu reformnímu a liberálnímu islámu, tak i fundamentalistickým výzvám k rozsáhlému uplatnění šari'y.

²⁵ Gamál Abd an-Násir, narozen 15. ledna 1918 v Alexandrii, umírá 28. září 1970 v Káhiře. Byl egyptským prezidentem v letech 1956 až 1970.

²⁶ KEPEL, G. *Boží pomsta: křesťané, židé a muslimové znovu dobývají svět*. Z fr. orig. *La Revanche de Dieu: Chrétiens, juifs et musulmans à la reconquête du monde* (Paříž, 1991) přeložila Růžena Ostrá. 1.vydání. Brno: Atlantis, 1996. 184 s. ISBN 80-7108-120-5, s. 25.

²⁷ MITCHELL, R.P.: *The Society of the Muslim Brothers*, New York, Oxford University Press, 1992, ISBN neuvedeno

Muhammad nebyl „pouhým“ prorokem, ale také organizátorem muslimské obce²⁸. Jednota náboženství a politiky jako neodděleného celku se zrcadlila i v realizaci zákonodárné a výkonné moci státu, kdy je za nejvyšší autoritu pokládán Bůh- Alláh. Nejvyšší světský představitel – chalífa – je pouze jeho náměstkem a vykonává ne svoji, ale Boží vůli. Boží zákon – šarija- je pak pokládán za právní system společenského bytí. Navíc je zdůrazňováno, že v Koránu nejsou texty čistě náboženského charakteru, ale i texty zabývající se problémy společenského a politického uspořádání společnosti.²⁹ Výstižně popsal vztah Boha a státu islámský teolog Al-Ghazzálí³⁰ : „ Šarija je základ a stát je stráž. Jestliže něco nemá základ, nutně to spadne, a jestliže se něco neochraňuje, může to být narušeno a zničeno.“³¹ Ideální forma islámského státu je tedy dle Al- Bannáho teokracie³². Ve výsledku to znamená neomezenou moc chalífy, jako Alláhova zástupce na zemi (což však odmítá islámský modernismus).³³ al-Bannáho myšlenková struktura však vykazuje jistou rozporuplnost, která je způsobena především filosofickou nepracovitostí.

Jako muslim se drží islámských pozic a z nich se snaží reagovat na veškerou problematiku týkající se funkce moderního státu a společnosti. Al-Banná je zavražděn koncem 40. let.

²⁸ Umma je původem arabský výraz, který znamená „komunita“ či „národ“. Je to běžné označení pro arabské státy (těch, kde převažuje arabské obyvatelstvo, přičemž převažujícím náboženstvím je islám). V islámském kontextu bývá termín umma užíván k označení obce věřících, tedy všech muslimů ve světě.

²⁹ MUZIKÁŘ, J., *Islám a současnost*, str. 30

³⁰ Abu Hamid Muhammad ibn Muhammad Al-Ghazālī (1058-1111) obvykle Algazel angličtině, byl islámským teologem, filosofem, kosmologem a mystikem. Zároveň se stal jedním z největších učenců v historii sunnitského islámského myšlení. Často je považován za průkopníka metody pochybnosti a skepse.

³¹ Ansari, str.8, k problému Al-Ghazzálího pojetí islámského státu viz BINDER, *Al-Ghazālī's Theory of Islamic Government*, *The Muslim World*, vol. 45, č.3, str. 229-41

³² Termín teokracie je běžně používaný popisovat formu vlády ve kterém náboženství nebo víra hraje dominantní role. Vhodně mluvit, to se odkazuje na formu vlády ve kterém orgány náboženské koule nahradí nebo ovládnou orgány politické koule. Teokracie slova pochází z řeckých slov θεός (theos), „bůh“ a κρατειν (kratein), „k pravidlu“. Termín znamená „pravidlo bohem“. Dostupné z WWW: < <http://teokracie.navajo.cz> >

³³ MUZIKÁŘ, J., *Islám a současnost*, s. 30

Muslimští bratří vyložili téměř demagogickou koncepci sociální rovnosti a všeobecné spravedlnosti založenou na hodnotách islámské etiky. Cestou z krize hospodářského úpadku bylo přímé povstání proti nadvládě ze strany Britů. Na co však koncepce neodpovídá, jsou otázky vývoje státu či ekonomicko- politická problematika³⁴

1.4. Bratrstvo po smrti Al-Banná

Vyjma krátkého období kolem republikánského převratu, kdy muslimští bratří patřili mezi an-Násirovy³⁵ partnery, se potýkají s nelibostí egyptské vlády. Bratrstvo bylo obviňováno z poštvávání rolníků a dělníků proti vládě, dokonce se prý připravovalo na komunistický převrat.³⁶ Koncem 40. let je Muslimské bratrstvo rozpuštěno. Jeho činnost však neustává a Bratří se znovu objevují jako partyzáni při bojích proti Angličanům v oblasti Suezského průplavu v letech 1951-52. Roku 1954 se členové Bratrstva pokoušejí o atentát na plukovníka Násira, za což bylo sdružení postaveno mimo zákon a asi 4000 příznivců uvězněno. Několik dalších tisíc poté emigruje.³⁷ V té době vliv sdružení upadá, zatímco Násirova popularita roste. V souvislosti s represemi Násirova režimu

³⁴ Mendel M., Müller Z., *Svět Arabů*, s. 144- 146.

³⁵ Gamál Abd an-Násir, narozen 15. ledna 1918 v Alexandrii , umírá 28. září 1970 v Káhiře. Byl egyptským prezidentem v letech 1956 – 1970. Roku 1952 stál v čele vojenského puče. Při něm byl svržen dosavadní egyptský král Faruk. Poté došlo k nastolení republiky. Od roku 1953 byl Násir vrchním velitelem ozbrojených sil.

³⁶ V říjnu 1947 vydal al-Banná instrukce, podle nichž se Muslimští bratří chystali ovlivnit palestinský konflikt. Touto akcí chtěli ukázat, že se považují za politické a vojenské vykonavatele národní arabské vůle, která jako taková překračuje národní hranice. Tamtéž, s. 157- 158.

³⁷ KROPÁČEK, L., *Islámský fundamentalismus*. 1.vydání. Praha: Vyšehrad, 1996, ISBN 80-7021-168-7, str. 115

dochází ke změnám v postoji organizace. Období mezi léty 1954- 70 bohužel není dosud spolehlivě prozkoumáno, nicméně nelze mu upřít význam na ideologický a v neposlední řadě také organizační vývoj Muslimských bratří. Zmíněný vývoj lze postihnout jako celkovou radikalizaci názorů na stát i samotné více či méně radikální křídla. Do popředí zájmu se dostává vlastní egyptský režim. Ohnisko odporu se po znárodnění suezského průplavu a odchodu vojsk v roce 1956 přesouvá z původního a abstraktního kolonialismu, v čemž spočívaly Bannáovy teze, k samotné vládě. Svoji roli sehrává také zkušenost vězňů z internačních táborů, kdy je Násir považován za zpronevřitele veškerých zásad islámské etiky . S většinou vězňů bratří bylo zacházeno podle Násirovy myšlenky „konečného řešení“³⁸. Podmínky věznění vyvolaly v tábořících Tura a Za'bal poblíž Káhiry krvavé povstání, které ačkoliv bylo rázně potlačeno, mělo silný dopad na Násirovu pozici. Ten, morálním vítězem suezské krize a získavší místo v mezinárodní politice za chvalných ohlasů obyvatel arabského světa, nedokázal utajit masakr, který vyvolal silný odpor stoupenců Bratrstva. Jedním z nejvíce odsuzovaných činů se pak stala další poprava. Usmrceným byl významný ideolog hnutí Sajjid Kutb. Rok 1964 je důležitý zejména kvůli všeobecné amnestii. Příznivci sdružení jsou spolu s komunisty a různými politickými extremisty propuštěni, nicméně o rok později je odhaleno spojení Muslimského bratrstva a zahraničím a bratří jsou opět stíháni tvrdými represemi. Tři z nich čekala poprava³⁹.

³⁸ MENDEL, M., *Islámská výzva*, str.117

³⁹ KROPÁČEK, L., *Islámský fundamentalismus*, str.115

2. Socialismus v Libyi

2.1. Postava Muammara Al-Kaddáfího

Od získání nezávislosti roku 1951 se Libye nachází na okraji arabské politiky. Pozornost nejen arabského, ale celého islámského světa na sebe strhává od vojenského antiimperialistického převratu 1. září 1969. Předmětem diskuzí se stala vůdčí postava převratu, kterou je Muammar al-Kaddáfí. Nejvyšší pozornost na sebe upoutal roku 1973, kdy zahajuje tzv. kulturní a lidovou revoluci⁴⁰. Nečekaný a rozporuplný ohlas po celém světě rozpoutalo vydání jeho Green Book a zvláště pak přetváření Lybijské lidové republiky na Lybijskou lidovou arabskou džamáhíríju⁴¹. Dne 2. března 1977 al-Kaddáfí oznámil ve městě Sebhá přechod nejen Lybie, ale celého světa v džamáhíríju, což bylo v lybijských médiích označeno za největší světovou událost⁴².

2.2. Green Book

Tato ideologická kniha pulikovaná v letech 1976-79⁴³ tvoří ideologický základ přestavy lybijské společnosti. Kaddáfího názory jsou často označovány pojmem Třetí mezinárodní teorie, jejíž obsahovou strukturu tvoří islám. Velmi často je

⁴⁰ MUZIKÁŘ, J., *Islám a součastnost*, str. 57

⁴¹ Džamáhíríje je arabské slovo, které se překládá jako „stát lidových mas.“ Jedná se o novotvar, zavedeným Muammarem Kaddáfím v prvním díle *Green Book*. Slovo džamáhíríje je odvozené z džumhuríja, což se překládá jako republika- důležitou je výměna součásti džumhur— "lid" za její množné číslo džamáhír — "lidové masy".

⁴² M. El. Shahat, *Lybia begins the era of Jamahiriya*, Rome 1978, str. 32, citováno z MUZIKÁŘ, J., *Islám a součastnost*, str.57

⁴³ MUZIKÁŘ, J., *Islám a součastnost*, str.57

spojována s koncepcí Třetí islámské cesty sociálně politického a ekonomického rozvoje⁴⁴. Ta má být střední cestou mezi demokratickými teoriemi Západu a komunismem. Ohlasy po nutnosti podoné teorie se v islámském světě objevovaly již dlouho před al-Kaddáfím.

Obsahem prvního oddílu je problematika přímé demokracie, do které nepatří politické strany ani parlament. Taková demokracie, jak ji v džamáhíríji realizují lidové kongresy.

Druhá část je věnována ekonomii- nahrazením námezdního pracovního poměru partnerstvím má dojít k zabezpečení základních potřeb.

Třetí hovoří o sociálních aspektech, národu, kultuře atp.

2.3. Green Book II

Dle Al- Kaddáfího je nejdůležitějším charakteristickým rysem světově převládajících ekonomických systémů mzdový systém. Ten zbavuje dělníka práv na výsledek jeho výroby, lhostejno zda vyrábí pro společnost či soukromý podnik.⁴⁵ Dále ve svých spisech tvrdí, že změna typů vlastnictví, byť by se jednalo o změnu od soukromého ke společnému vlastnictví, nemůže vyřešit problém, kterým je nepochybné právo dělníka na vše, co sám bezprostředně vyrobil. Námezdnou pracovní sílu chápe jako otroka, jehož otroctví neskončí, dokud ude pracovat za mzdu, přičemž je jedno, od koho dostává svoji mzdu, zda od soukromého vlastníka či státu.

Al- Kaddáfího názory jsou často označovány za osobitou variantu teorie konvergence, vzniknuvší v prostředí nepříliš vyzrálých sociálních vztahů.⁴⁶ Svoje

⁴⁴ Ta má být střední cestou mezi demokratickými teoriemi

⁴⁵ AL QADDAFI, M., *The Green Book II, The Solution of Economic Problem*, ISBN-10: 0886280109

⁴⁶ MUZIKÁŘ, J., *Islám a současnost*, 1985, str.77

myšlenky směřuje Al- Kaddáfí především k problematice distribuce bohatství, vlastní výrobní proces zůstává mimo ohnisko jeho zájmu. Dokonce se může dle některých tvrzení zdát, že základní ekonomický problém spočívá v nalezení vhodné (chceme-li rovnostářské) formy distribuování hmotných statků. Společnost se dle Kaddáfího dělí do dvou skupin, označených jako bohatí a chudí. Bohatí bohatnou na úkor druhé skupiny. Spotřebovávají to, co náleží do jejich základních potřeb- zbytek spoří. Tento akt shromažďování hmotných statků nad zmíněnou hranici základních potřeb nazývá loupeží a krádeží. Tento akt je uzákoněn vykořisťovatelskými normami té či oné společnosti⁴⁷. V důsledku se objevuje skupina lidí nucených spokojit se nízkým množstvím hmotných statků, jsoucím pod hranicí základních potřeb.

K formulaci tohoto učení mohl Kaddáfího inspirovat výrok připisovaný proroku Muhammadovi, že lidé jsou s rovni jako zuby hřebene. Tato myšlenka byla častokrát stěžejní pro různá- v islámských zemích vznikající- egalitářská hnutí.

Závěr Al- Kaddáfího myšlenek je, že vše nad rámec uspokojení základních potřeb musí zůstat pro všechny členy společnosti. V socialistické džamáhíríji⁴⁸ mohou jednotlivci spořit, ale pouze v rámci základních potřeb. Přerostlo-li by spoření nad tento rámec, stalo by se neoprávněným- došlo by k negativnímu využívání podílů ostatních členů společnosti. Tímto postojem k vlastnictví se však Kaddáfí dostává do rozporu s exegety koránu. Ti totiž dokazují, že islám garantuje osobní vlastnictví a odebrat majetek bohatému, ať v jakékoliv situaci, bylo vždy nepřípustné a v dějinách islámu se tento prvek nevyskytuje.

Hranicí pro hospodářskou činnost jednotlivce je tedy pro Kaddáfího uspokojení základních potřeb. Žádný jedinec nemá právo tuto hranici svojí činností porušit. Hlavní cíl socialistické džamáhíríji je tedy uspokojení základních hmotných a duchovních hodnot, nikoliv růst bohatství a uspokojování neustále rostoucích potřeb.

⁴⁷ *The Green Book II*, str. 69

Kaddáfího myšlenky jdou nahlédnout zcela jednoduše – dostává-li dělník vše, co vytvoří, je pak mzda zbytečná. Podle něj je mzda pouze zamaskování krádeže určitého podílu pracovníka na výrobní činnosti. Jedná se pouze o zastření skutečnosti vykořisťování.

Nicméně socialista namítne, že Kaddáfí nerozlišuje mezi prací a pracovní silou, mezi kvalitou a kvantitou práce. Socialista vidí kvalitativní rozdíl mezi mzdami za socialismu a mzdami za kapitalismu. Myšlenkou socialismu je, že pracovní síla přestává být zbožím- tudíž mzdu nelze uvažovat jako peněžní vyjádření hodnoty pracovní síly.⁴⁹ Ideál socialistické společnosti spočívá mimojiné ve faktu, že všichni pracující jsou společnými majiteli prostředků k výrobě. To je důvodem neexistence námezdní pracovní síly. Tento systém je spojen s kapitalismem. Zde je pracovní síla považována za zboží, tudíž jeho hodnota je vyjádřitelná finančně.

Kaddáfí nepovažuje socialismus za novou myšlenku, vztahující se k novověku. Jak on sám tvrdí, již v minulosti vyústilo přirozené právo v „přirozený“ socialismus s rovnostářskými prvky při nakládání s hmotnými statky. Nezdary vidí v touze lidí po získání většího podílu společného jmění, než jim náleží. To vždy vedlo k pádu systému a vzniku společností založených na vykořisťovatelských vztazích⁵⁰.

2.3.1 Al-Kaddáfí, nacionalismus a náboženství

Ve svých teoriích se Al-Kaddáfí setkává s problematikou nacionalismu. Všichni lidé žijí v určitých sociálních skupinách. Tyto skupiny jsou místem jejich přežití

⁴⁹ MUZIKÁŘ, J., *Islám a součastnost*, str. 81

⁵⁰ *The Green Book II*, str. 103

a vztah jedince zde je ztotožňován s nacionalismem. Tak dospívá Al-Kaddáfí k názoru, že „národní duch“ je neoddělitelným atributem lidí, stejně jako nacionalismus nikdy nekončícím jevem. Tento názor také podepírá Koránem : “lidé, věru, jsme vás stvořili z muže a ženy a učinili jsme z vás národy a kmeny, abyste se vzájemně poznali ...“⁵¹

Nacionalismus někdy bývá islámskými teology přirovnáván k asabíji jako loajalitě k výlučně vlastnímu kmenu. Podle tradice však prorok Mohammed tento princip odsuzoval prohlášením, že : “Ten, kdo se obrací k asabíji, nepatří k naší komunitě.“⁵² Úloha náboženství se projevuje vždy, když je „náboženský duch silnější než duch nacionalismu“⁵³ , al-Kaddáfí však neuvádí faktory posílení náboženského smýšlení, stejně jako ani faktory posilující nacionalismus, jistě však nacionalismus i náboženství považuje za determinující faktory dějin lidstva. Při srovnání s Marxem uznává al-Kaddáfí vliv ekonomického faktoru, nicméně mu nepřiznává takový význam jako Marx. Činitelé, dle kterých Marx vyzdvihuje ekonomické faktory jsou psychologické, nikoliv vědecko-analytické, jak by tvrdili marxisté. V jednom ze svých prohlášení říká: “ jsou to psychologické a objektivní důvody, okolnosti, ve kterých Marx žil v Londýně, kde lidé ještě žili v chudých čtvrtích. On sám žil v krajní bídě a poznal, tak jako jeho děti, utrpení a trýzeň hladu. A svůj denní chléb si mohl opatřit pouze za pomoci svého přítele Engelse. Takovéto okolnosti, v nichž žije člověk, se odrážejí na jeho pocitech, analyzuje je a všechny jeho analýzy jsou jimi ovlivněné. Člověku, který žije v temnotě, se svět zdá temným.“

⁵¹ *Korán*. Z arab. orig. Al Qurán podle různých vydání přeložil Ivan Hrbek. 1.vydání.

Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0246-4, str. 584

⁵² MUZIKÁŘ, J., *Islám a současnost*, str. 32

⁵³ MUZIKÁŘ, J., *Islám a současnost*, str. 62

2.4 Ohled za al-Kaddáfím

Shrnutí myšlenek všech tří částí Green Book je často chápáno jako teorie⁵⁴, která má vyřešit všechny chyby jak kapitalismu, tak i socialismu. Na domácí scéně se kniha setkává s velkým ohlasem, navíc je překládána do mnoha desítek světových jazyků.

Ačkoliv není Korán ani islám nikde citován a hovoří se pouze o náboženství, je islám autorem chápán jako zdroj legislativy a jako důležitou součást doře fungující jednoty národů. Navíc je patrné, že například oproti Násirovi používá al-Kaddáfí mnohem větší množství náboženských výrazů. I když je Green Book pokládána za konec ideologických experimentů a přechod k ucelenému ideologickému systému, může se jevit více jako pokus o skloubení a důslednější rozvinutí výchozích principů, než jako kvalitativně nová etapa v politickém vývoji.

Al-Kaddáfí se oficiálně zříká všech funkcí roku 1979, nicméně i poté je v Libyi na něj nahlíženo jako na charismatického vůdce. Jeho islámské ideje jsou považovány za reformní⁵⁵. Navíc Kaddáfího tendence na přikládání váhy Písmu a současnému odmítání tradic nutí k přirovnání s protestantismem⁵⁶, často označovaným za politický islamismus.

⁵⁴ KROPÁČEK, L., *Islámský fundamentalismus*, str.124

⁵⁵ KROPÁČEK, L., *Islámský fundamentalismus*, str.126

⁵⁶ Deeb, M.K. and M.J.: *Libya since the Revolution.Aspects of Social and Political Development*, New York, 1982, str.102, citováno z knihy- KROPÁČEK, L., *Islámský fundamentalismus*, str.126

3. Irák

Mezi muslimy v Iráku početně převažují šíité, nicméně i přes několik militantních akcí se nedokázali dostat k významnější politické moci. I přes to lze říct, že šíitské duchovní autority jsou při neexistenci politického pluralismu za opozici mocenské vládě.

Neúspěšně skončily také snahy Muslimského bratrstva o upevnění svojí pozice v této oblasti, když zde bylo Bratrstvo roku 1958 zakázáno. Země zůstala ovlivňována různými sekulárními ideologiemi, zejména různě chápaným socialismem⁵⁷.

Kolbištěm revolučních tendencí, zvrátů a přeměn se stává období mezi roky 1958, kdy je svržena monarchie, a 1968, což je počátek vlády Socialistické strany arabské obrody (*Hizb al-ba^cth al-^carabí alištiráki*)⁵⁸. Jeden z jejích zakladatelů Mišíl Aflak ve svých myšlenkách o cyklickém pojetí dějin vzdáleně připomíná al-Kaddáfího. Jedním z hlavních prvků nové irácké ústavy se stala rovnost všech občanů bez ohledů na vyznání. Mezi tendence strany patří jasné pokusy o sekularizaci, což je patrné zejména na vzdělávacích programech a kampaních, kdy jsou hlášána hesla jako Jednota, Svoboda, Socialismus⁵⁹, jimiž jsou lidé systematicky zbavováni náboženskosti.

Po konci druhé světové války patří irácká politická moc sunnitským bagdádkým feudálním kruhům. Místní právní systém lze označit za smíšený- je založen jak na

⁵⁷ KROPÁČEK, L., *Islámský fundamentalismus*, str.169

⁵⁸ Baas –Socialistická strana arabské obrody , založena v dubnu 1940 v Damašku jako sekulární nacionalistické hnutí bojující proti kolonialismu. Stranu založil Michel Aflak. Baas funguje jako panarabská strana v Sýrii, dále existuje v Iráku (po americké invazi zakázána), v Súdánu, v Libanonu, v Jemenu, v Bahrajnu a v Mauritanii. Používá motto: "*Jednota, svoboda, socialismus.*" *Jednota* symbolizuje sjednocení všech Arabů, *svoboda* odkazuje na nezávislost a *socialismem* je myšlen arabský socialismus

⁵⁹ KROPÁČEK, L., *Islámský fundamentalismus*, str.169

sunnitských, tak i ší'ťských formách islámského práva⁶⁰ dohromady. Uvažujeme-li věroučné rozdíly mezi sunnity a ší'ťy, je nutno brát v potaz, že byly ve zmiňované době záměrně tlumeny, čímž bylo zaručeno, že z případných rozporů nevzniknou žádná opoziční, či dokonce protivládní hnutí.

3.1. Nurí as-Sa'íd

Hovoříme-li o období během války a po roce 1945, je nutno připomenout důležitost hášimovské monarchie⁶¹ a především pak politika s ní často spojovaného Nurího as-Sa'ída⁶².

Pouze málokterý irácký politik dosáhl během 20. století takové důležitosti a politické popularity jako právě on.

Svoji pozici zakládá as-Sa'íd na strategické loajalitě ke dvěma autoritám. První z nich je zmíněná hášimovská dynastie a druhou britské impérium, v němž hledá sílu zkrotit předchozí chaos a rozpolcenost arabských zemí a tím dosáhnout potřebného a kontrolovaného rozvoje, navíc bez strachu před expanzí sousedních států.

Důležitost postavy as-Sa'ída spočívá především v jeho roli ve výstavbě nového iráckého státu, která je však neustále provázána tlakem vznikajícím mezi britskou mocí a domorodým obyvatelstvem. as-Sa'íd je bezpochyby arabský nacionalista. Usiluje o sjednocení arabů v syropalestinské oblasti, což odpovídá tradiční myšlence arabských obrozeneckých hnutí. Tuto myšlenku prezentuje např. v různých variantách projektů Velké Sýrie, nicméně kvůli negativním postojům jak syrských

⁶⁰ MUZIKÁŘ J., *Islám v politice*, s. 113- 114.

⁶¹ Pojem *hášimovský* se tradičně vztahuje na příslušníky rodiny Benu Hashim, což je klan pocházející z Kurajšovské linie.

⁶² Podrobný životopis předkládá PŘEBINDA, P., *Cesta k soudobému Iráku. Nurí as-Sa'íd a dějiny irácké monarchie (1920- 1958)*, Ostrava: Montanex, 2005.

politiků, tak i veřejnosti vůči hášimovskému monarchismu v Iráku a Zajordánsku nepadají jeho myšlenky na úrodnou půdu.

Počátkem 50. let se do Iráku začíná šířit silná násirovská propaganda, stejně tak jako panarabská ideologie socialistické strany al-Ba^ćth, která je - díky pevné organizační struktuře - nakročena k expanzi⁶³. As-Sa^ćid však proti těmto tendencím nepodniká žádné kroky.

A tak dochází 14. července 1958 k puči Svobodných důstojníků⁶⁴. Obyvatelstvo se zuřivě vrhá na královský palác, kde zavraždí krále s celou rodinou a stejnému osudu neujde ani as-Sa^ćid, jehož smrt je opředena mnoha historkami více či méně věrohodnými.

Prvním oficiálním aktem Svobodných důstojníků je zrušení monarchie, dále pak tvoří koalici s ostatními nacionalistickými stranami. Další a nutno podotknout velmi krvavý puč několika ba^ćthistických důstojníků přichází roku 1963, od roku 1966 pak vládnul Abdassalám Árif.

Prozatímní ústava je vyhlášena v roce 1963. Je v ní zaneseno, že dvěma základy irácké společnosti je islám a socialismus⁶⁵.

V červenci 1979 nahrazuje tehdejší hlavu státu a předsedu vlády v jednom Ahmada al-Bakra, stávající generální tajemník strany al-Ba^ćth Saddám Husajn, který je zároveň i vrchní velitel irácké armády⁶⁶. Jeho prohlášení, které následovalo bezprostředně po převzetí moci: „*My jsme teď v naší stalinistické éře. Železnou pěstí udeříme i proti nejmenší odchylce nebo odpadlictví počínaje samotnými ba^ćthisty*“⁶⁷ názorně ukazuje jeho postoj. Je patrné, že kult osobnosti, projevující se autokratickým způsobem vlády, byl nedílnou součástí iráckého politického života

⁶³ MUZIKÁŘ, J., *Islám v politice*, s. 113.

⁶⁴ hnutí, které se účastnilo egyptského převratu roku 1952

⁶⁵ MUZIKÁŘ, J., *Islám v politice*, s. 114

⁶⁶ Prezidentem Iráku se tak Saddám Husajn stal především díky vnitrostranickým sporům v ba^ćthistickém vedení. SCHULTZE R., cit. dílo, s. 262 a MENDEL M., MULLER Z., *Svět Arabů*, s. 206.

⁶⁷ GOMBÁR E., *Dramatický půlměsíc...*, s. 16.

(již v minulosti). Opětovně se také objevují krvavé puče či ze střeboevropského pohledu prabídná nutnost dodržování lidských práv, a to již od dob monarchie.

3.2 Strana al-Ba^ʿth

Celým názvem Socialistická strana arabské obrody (*Hizb al-ba^ʿth al-^ʿarabí al ištiráki*)⁶⁸, v ní se nejvýznamněji projevila tendence spojení myšlenek nacionalismu v rámci masového hnutí. Založena byla v dubnu 1947 v Damašku, ovšem její ideologický základ se formuje již v průběhu druhé světové války⁶⁹. V podstatě vzniká z diskuzního kruhu *al-Ba^ʿth al-arabí* (*Arabská obroda*) založeným syrskými učiteli Michele Aflakem⁷⁰ a Saláhuddínem al-Bítárem⁷¹. Ke straně al-Ba^ʿth se přidávají členové menšinových sekt nusajrovců a drúzů⁷², do 60. let se k ní připojují i menší nacionalistické strany, z nichž je velmi důležitá zejména Arabská socialistická strana. Její představitel- Akram al-Haurání- byl důležitou

⁶⁸ Častou je používána zkratka *al-Ba^ʿth* (v jiných prepisech *ba^ʿth* či *baas*). Arabský termín *ba^ʿth* vyjadřuje představu *obnovy*. Toto hnutí, které si stanovilo za cíl oživit arabskou minulost. MENDEL, M., MÜLLER, Z., *Svět Arabů*, s. 17.

⁶⁹ MUZIKÁŘ J., *Islám v politice*, s. 47

⁷⁰ Michel Aflak se narodil v roce 1910 v Damašku v řeckoortodoxní rodině. Jedná se o významného bachthistického politika a ideologa a vůdčí osobnost při zakládání strany al-Ba^ʿth. Vynikal rovněž jako teoretik panarabismu. Své myšlenky však nerozvinul do uceleného systému. V letech 1947- 1965 působil jako generální tajemník celoarabského vedení strany al-Ba^ʿth v Sýrii, v letech 1968- 1989 zastával stejnou funkci v Iráku. Roku 1966 byl v Sýrii odsouzen k trestu smrti. Aflak zemřel 23. června 1989 v Paříži a pochován byl v Bagdádu jako muslim. GOMBÁR E., cit. dílo, s. 173.

⁷¹ Saláh ad-Dín Bítár (jak přepisuje z arabštiny Gombár) se narodil roku 1912. Vyrůstal v konzervativním islámském prostředí, z něhož vyšla řada muslimských ^ʿulamá. V prvním období ba^ʿthistické vlády mezi lety 1963- 1966 se několikrát stal předsedou vlády. Když byl z vládního vedení odstraněn, emigroval. 22. července 1980 byl zavražděn v Paříži a následně stejně jako Aflak pochován v Bagdádu. Tamtéž, s. 175.

⁷² MUZIKÁŘ J., *Islám a současnost*, s. 50.

Drúzové jsou extrémnější odnoží ismá^ʿlijské sekty. Podrobněji o drúzském učení esoterické povahy, jejich alegorickém výkladu šarí^ʿy a sedmi povinnostech, kterými nahrazují pět tradičních pilířů islámu pojednává kniha- KROPÁČEK, L., *Duchovní cesty islámu*, s. 197- 199.

postavou syrské armády (účastnil se například puče proti syrskému diktátoru Adíbu aš-Šišaklímu v roce 1954). Právě díky němu došlo k provázanosti vztahů mezi syrskou al-Ba^ćth a armádou.

Zakladatel Aflak vidí nutnost vzniku strany jako reakci na potřebu řešení základních problémů arabské vlasti za předpokladu, že vlast je jednotný celek a její lid je národ v jednotě⁷³. V podstatě se jedná o nacionální ideologii, která uznává teritorialismus, a to pouze ve smyslu panarabské jednoty. Typický je její vlastní slovník. Vztahuje pojem národní (qawmí) k pojmu vlast (al-watan)- myšleno jako celoarabská vlast, kterou na mapě označují souvislou plochu od Atlantického oceánu až po Perský záliv, včetně Eritreje a Somálska. Obyvatelstvo arabských zemí označují pojmem ša^ćb (národ,lid), zatímco odmítají užívat plurál šu^ćúb (arabské národy)⁷⁴.

Stranu charakterizují její tři hesla – Jednota. Svoboda. Socialismus. (*Wahda-hurríja- ištírákíja*). Jednota je zde stavěna na první místo jako nezbytná podmínka, například oproti egyptské panarabské koncepci, kde an-Násir pokládá za předpoklad socialismu a jednoty svobodu.⁷⁵

Na přelomu 60. a 70.let 20. století se zdá, že pouze strana al-Ba^ćth je schopna zajistit z dlouhodobého hlediska jednotu Sýrie a Iráku, a to zavedením diktatury založené na partikulárních zájmech. Po čase však vychází najevo, že tato soudržnost nebyla v rámci strany realizovatelná. Irácký režim strany al-Ba^ćth se v době prosazování státní moci v zemi (70.léta) opírá o ropné bohatství. Ve společnosti poté zaujímá vedoucí postavení s možností zasahovat v podstatě do všech sfér. Irák je její ideologií vyzdvihován jako země arabského národa a jejím členům je umožněno se politicky integrovat. Části domorodců, kteří se do všeobecné integrity nezapojili či přímo protestovali, jako např. Kurdové, byli nemilosrdně stíháni⁷⁶. Na přelomu 70. a 80. let syrský bachhistický režim prezentuje jako ší^ćí^ćtský. Jeho základnu totiž tvoří

⁷³ MUZIKÁŘ, J., *Islám v politice*, s. 47.

⁷⁴ KROPÁČEK, L., *Blízký východ na přelomu tisíciletí...*, s. 89.

⁷⁵ KROPÁČEK, L., *Blízký východ na přelomu tisíciletí...*, s. 89.

⁷⁶ SCHULTZE R., *Dějiny islámského světa ve 20. století*, s. 261.

syřtí alawité. Tento režim se setkává se značnou nevolí různých islámských skupin v Sýrii, zejména Muslimského bratrstva. Proti režimu je v říjnu 1980 v Sýrii založena společná rada odporu⁷⁷ a islámské hnutí se snaží obrátit revoluční nadšení v odpor proti baťchistovi Hafízi al-Asadu. O dva roky později snahy vyvrcholí povstáním v městě Hamá⁷⁸.

V 80. letech dochází k deideologizaci strany, jejíž názorový proud se zužuje na kult osobnosti prezidenta Háfize Al-Asada. Význam strany al-Ba^cth nadále spočívá pouze na nižších správních úrovních.

⁷⁷ Reakce na krveprolití Muslimských bratří uvězněných v internačním táboře v Tadmuru.

⁷⁸ SCHULTZE, R., *Dějiny islámského světa ve 20. století*

Závěr

Uvedeným cílem bylo zachytit historicko-politický vývoj sledovaných zemí v období od konce druhé světové války do konce 70. let dvacátého století. Zvláštní pozornost byla věnována zkoumání okolností a důvodů vzniku skutečnosti proniknutí ideologie socialismu do dané oblasti.

Z tohoto hlediska se internet jeví jako nevhodný zdroj jak pro vědecké bádání, tak i jako přísun informací. Většina autorů zde postihuje realitu zaujatým způsobem a nabízí většinou jednostranně vykládanou skutečnost v závislosti na svém osobním přesvědčení. Východiskem pro tuto práci tedy byla převážně tištěná literatura.

Po druhé světové válce prošly východní země mnohými změnami, které se promítly na jejich politické scéně. Totální neúspěch kolonialismu znamenal probuzení snah bývalých koloniálních států o samostatnou nezávislou existenci. Pro tento složitý proces bylo charakteristické přejímání nejrůznějších myšlenek a idejí. Je třeba mít na paměti, že právě Sovětský svaz se do značné míry zasloužil o porážku fašismu. Jeho pozice v poválečném světě vzrostla, což je jedním z důvodů, proč docházelo k šíření jeho vlivu.

K největšímu rozmachu snah o sjednocení islámu a marxismu docházelo v 50. a 60. letech minulého století, kdy se ideologie arabského socialismu stala společnou charakteristikou mnoha východních zemí. Zejména těch, kterými se zabývá tato bakalářská práce.

Za hlavní faktory, které ovlivnily ideologii arabského socialismu, považuji arabský nacionalismus a islám. Ačkoliv došlo k jistému prostoupení všech směrů, islám byl vždy hlavním určujícím prvkem tamějšího společenského vědomí. Samotný neúspěch socialistických idejí vidím jako následek tohoto faktu. Zmíněný vzestup slučujících snah implikoval náhlý pád projektů socialistického typu ještě před zhroucením sovětské imperiální soustavy. Zkušenosti ukazují, že čistě sekularistické ideje nejsou akceptovatelné pro naprostou většinu muslimů.

Oprávněnost tohoto tvrzení ukazuje nutnost režimů, které nejsou v přímé závislosti na náboženství, podkládat mnohá svá rozhodnutí islámskými příkazy⁷⁹ - aniž by byly islámské regule klíčem jejich programu. Za jeden z pravděpodobných důvodů neúspěchu arabského socialismu tedy pokládám fakt, že evropský sekularismus je v muslimském prostředí jen velmi těžko pochopitelný, z čehož plyne nemožnost jeho uskutečnění ve stabilní podobě.

Pro dané období je typický růst vlivu mnoha islamistických hnutí. Jednotlivá hnutí se vzájemně lišila svými cíli i razancí při vlastní realizaci. V dnešní době je islamismus chápán jako nežádoucí – je mu přičítána vina za destabilizaci států. Pro mnoho lidí je pojem islamismu synonymem stálé hrozby, obavy však mnohdy koření v nedostatku informací. Proto bych toto téma navrhoval jako předmět dalšího studia.

⁷⁹ MUZIKÁŘ, J., *Islám a současnost*, s. 48.

Seznam použité literatury

Primární literatura

Korán. Z arab. orig. Al Qur´án podle různých vydání přeložil Ivan Hrbek. 1.vydání. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0246-4.

AL QADDAFI, M., *The Green Book II, The Solution of Economic Problem*, ISBN-10: 0886280109

Sekundární literatura

BINDER, *Al-Ghazálí's Theory of Islamistic Government*, *The Muslim World*, vol. 45, č.3, str. 229-41

GOMBÁR, Eduard. *Dramatický pŕlměsíć. Sýrie, Libye a Irán v procesu transformace*. 1.vydání. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0370-5.

JUERGENSMEYER, M., *TEROR V MYSLI BOŽÍ. Globální vzestup náboženského násilí*, Centrum pro studium demokrecie a kultury, CKD 2007, ISBN 978-80-7325-109-3

KEPEL, G., *Boží pomsta: křesťané, židé a muslimové znovu dobývají svět*. Z fr. orig. *La Revanche de Dieu: Chrétiens, juifs et musulmans ā la reconquête du monde* (Paříž, 1991) přeložila Růžena Ostrá. 1.vydání. Brno: Atlantis, 1996. 184 s. ISBN 80-7108-120-5.

KROPÁČEK, Luboš. *Blízký východ na přelomu tisíciletí. Dynamika přeměn v muslimském sousedství Evropy*. 1.vydání. Praha: Vyšehrad, 1999. 288 s. ISBN 80-7021-298-5.

KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 3. doplněné vydání. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-613-1.

KROPÁČEK, Luboš. *Islámský fundamentalismus*. 1.vydání. Praha: Vyšehrad, 1996. 264 s. ISBN 80-7021-168-7.

MENDEL, Miloš. *Islámská výzva: z dějin a současnosti politického islámu*. 1.vydání, Brno: Atlantis, 1994. 248 s. ISBN 80-7108-088-8.

MENDEL, Miloš, MÜLLER, Zdeněk. *Svět Arabů*. 1.vydání. Praha: Svoboda, 1989. ISBN neuvedeno.

MITCHELL, R.P.: *The Society of the Muslim Brothers*, New York, Oxford University Press, 1992, ISBN neuvedeno

MUZIKÁŘ, Josef a kol. *Islám a současnost*. 1.vydání. Praha: Academia, 1985. 108 s. ISBN neuvedeno.

MUZIKÁŘ, Josef a kol. *Islám v politice*. 1.vydání. Praha: Svoboda, 1987. ISBN neuvedeno.

NIDA-RÜMELIN, J., *Slovník současných filosofů*, Garamond, Praha 2001, 536 stran, ISBN 80-86379-29-1

SCHUMPETER, Joseph A. *Kapitalismus, socialismus a demokracie*. Z angl. orig. *Capitalism, Socialism and Democracy* (Routledge, 11 New Fetter Lane, Londýn, 2000) přeložil Jiří Ogrocký. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. ISBN 80-7325-044-6.

Seznam příloh

Příloha I. – Roger Garaudy

Příloha I.

Roger Garaudy

Pro tuto práci se stal podnětným život francouzského filosofa, Rogera Garaudyho. Velmi dobře slouží jako příklad vývoje od marxismu k islámu.

Garaudy se narodil roku 1913 v Marseille. Filosofii se zabýval již od mládí, promuje z ní na Faculté des Lettres

v Paříži. Roku 1953 mu byl za práci *La théorie matérialiste de la connaissance* udělen doktorát v oboru filosofie na Sorbonně. Ačkoliv byl ve své tvorbě inspirován také křesťanskými filosofy jako S. Kierkegaardem a K. Barthem, jeho dílo zpočátku sestávalo na socialistických základech. Stal se členem Komunistické strany Francie, po jejím zákazu byl také vězněn. Roku 1954 byl ve Filosofickém ústavu Akademie věd Sovětského svazu promován doktorem filosofie za dílo *La liberté*.

. V roce 1936 pracoval jako školní rada v Albi, pokračoval na Lycée Buffon v Paříži a také působil na univerzitách v Clermont-Ferrand a Poitiers (od roku 1969 jako řádný profesor). Navíc byl i ředitelem *Cahiers du communisme* a řídil *Centre d'Études et de Recherches Marxistes*, založený v roce 1960 komunistickou stranou. Po Chruščovově odhalení kultu stalinyv osobnosti na XX. sjezdu KSSS v roce 1956 své snahy namířil na destalinizaci. Začal prosazovat myšlenky humanistického marxismu, jenž měl být otevřený a měl vést dialog s křesťany. Zlomem v jeho tvorbě se stalo dílo *Perspectives de l'homme*, které je kritickým zpracováním francouzské filosofie existencialismu a katolicismu, kterým se začíná stále více odklánět od oficiálních stranických idejí. Toto je zřetelné také v jeho studii o Hegelovi *Dieu est mort* uveřejněné v roce 1962. K jeho vyloučení z komunistické strany nakonec vedl fakt, že se ve spise *La liberté en sursis: Prague 1968* (1968) zapojil do událostí týkající se Pražského Jara. V roce 1972 vypracoval ve studii *L'alternative* představu společnosti, která by se měla odprostit jak od státního socialismu, tak i kapitalismu. V díle *Parole d'homme* (1975) identifikuje s křesťanstvím. Poté v roce 1981 konvertuje k islámu. Doma ve Francii již skoro zapomenutý autor se tak stal v posledních dvou desetiletí autoritou pro množství propagátorů islamismu. Garaudyho pamflet *Zakladatelské mýty izraelské politiky* z roku 1996 byl však označen za negacionistický a jeho distribuce zastavena. Dnes je známý především svým popíráním holocaustu, kdy v prosinci roku 2005 při svém veřejném projevu v iránské televizi prohlásil, že nikdo z těch, kteří porazili Hitlera, ať to byl Churchill, Eisenhower nebo de Gaulle, se „ani jediným slovem nezmiňují o plynových komorách“. Hlásá radikální antisionismus- stále více evokující antisemitismus. V lednu 2006 odpověděl ve veřejné diskusi na dotaz, co si myslí o atentátech 11. září 2001, pouze: „Zorganizoval je Bílý dům“⁸⁰.

⁸⁰ Čerpáno z WWW : <http://www.eurabia.cz/PrintArticle/1094-scestne-videni-minulosti-neni-nevinne.aspx>, dalším zdrojem pro tuto kapitolu byla kniha : NIDA-RÜMELIN, J., *Slovník současných filosofů*, Garamond, Praha 2001, 536 stran, ISBN 80-86379-29-1

ABSTRAKT

SVOBODA, V. *Islám a marxismus- vliv na politický vývoj Egypta, Libye a Iráku*. České Budějovice 2009. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce J. Vokoun.

Klíčová slova: arabský socialismus, islám, arabský nacionalismus, al-Bachth, Muslimské bratrstvo, politický vývoj, Egypt, Libye, Irák

Tato bakalářská práce zachycuje politicko-historický vývoj Egypta, Libye a Iráku od konce druhé světové války do začátku 80. let 20. století. Zkoumá pronikání evropské ideologie socialismu do arabského prostředí, především tří uvedených zemí, kde se stal arabský socialismus novou státní ideologií. Vhodným zdrojem informací se ukázala tištěná literatura. Práci uvádí historický nástin, poté dochází k podrobnému rozboru politiky jednotlivých zemí. Důraz je kladen na jednotlivé interprety a propagátory arabského socialismu, přičemž práce nezapomíná ani na jednotlivá politická hnutí. V závěru je uvedena autorova interpretace neúspěchu socialistické ideologie v arabském světě. Poslední část práce poukazuje na problematiku islamismu.

ABSTRACT

Islam and Marxism – The Impact on political developments of Egypt, Libya and Iraq

Key words: Arab Socialism, Islam, Arab Nationalism, al-Baath, Muslim brotherhood, political development, Egypt, Libya, Iraq

The thesis tries to describe political and historical development of Egypt, Libya and Iraq from the end of World War II till the early 1980's. It examines the penetration of the ideology of socialism in Arabic, especially the three countries where Arabic socialism became the new state ideology. Appropriate source of information proved to printed literature. The thesis is provide by historical outline, then there is a detailed analysis of policies of individual countries. The emphasis is placed on individual performers and promoters of Arab socialism, the work of the individual mind or political movements. The conclusion is given the author's interpretation of the failure of socialist ideology in the Arab world. The last part of the work points to the issue of Islamism.